

Aneks III

1917, 22 stycznia, Warszawa - Protokół drugiego posiedzenia Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu.

Protokół drugiego posiedzenia Komisji Wojskowej w dniu 22 stycznia 1917 roku.

Lojczyński

Obecni: Marszałek Koronny Niemojowski, pp. brygadier Piłsudski, hr. Rostworowski, ks. Radziwiłł. Łempicki, Dzierzbicki i Górski, pp. komisarze rządowi oraz pp. Maj¹, Stolarski² i ks. Sztołbryn³, jako rzeczoznawcy.

W odpowiedzi na zapytanie Komisji Wojskowej co do stanowiska prawnopolitycznego wojska polskiego w związku z wnioskiem hr. Rostworowskiego o przyspieszenie decyzji przekazania Korpusu Posiłkowego państwu polskiemu, postawione na posiedzeniu z dn[ia] 18 stycznia br. ekscele[ncja] hr. Czapski⁴ daje wyjaśnienie następujące:

I. Rząd niemiecki czyni wszystkie możliwe kroki, zmierzające do jaknajprędzszego przyłączenia korpusu ^(posiłkowego) polskiego (polskich Legionów) do wojska polskiego.

II. Polskie wojsko będzie organem państwa polskiego, tak jak wojska innych mocarstw są organami odnośnych państw.

Stosunki wojenne wymagają, aby formujące się wojsko polskie od początku i na czas trwania obecnej wojny pozostało pod naczelnym komendantem wojskowym, któremu powierzono to zadanie.

Formowanie wojska polskiego zostało powierzone Jenerał Gubernatorowi warszawskiemu.

Współdziałanie Naczelnego Wodza i Rady Stanu tak pojmujemy, że

Rada Stanu, jako władza polska wezwie naród do formowania wojska. Poszczególne rozporządzenia, dotyczące się uformowania i wyćwiczenia tego wojska, wyda Komenda Naczelna. Rada Stanu [Komisja Wojskowa] może stawiać odnośne wnioski i wyrażać życzenia, mianowicie w sprawie propagandy wojskowej, którą będzie popierała.

Dowództwo naczelne ze swej strony nie omieszka zawiadomić Komisji Wojskowej o rozporządzeniach w tym zakresie wydanych.

Wszelka ~~ta~~ dobrowolna działalność w celu popierania formacji i utrzymania wojska, oraz wspomagania osieroconych rodzin i inwalidów, będzie z wdzięcznością uznana. Fundusze na tę działalność zebrane pozostaną pod zarządem Rady Stanu.

6 99. Nie można wątpić, że takie, na wzajemnym zaufaniu oparte współdziałanie już w najbliższym czasie doprowadzi do utworzenia bitnego wojska polskiego, jako podstawy silnego państwa polskiego.

Komisja, przyjmując powyższe oświadczenie do wiadomości, stwierdza równocześnie, że pozostawienie sprawy w tym nie dość ściśle sformułowanym stanie przyczyni się do opóźnienia działania. Aby tego uniknąć, Komisja Wojskowa uchwala następujący wniosek hr. Ros-tworowskiego:

"W odpowiedzi na oświadczenie pp. Komisarzy, Komisja Wojskowa postanawia, po zdecydowaniu prawno-politycznego stanowiska Korpusu Posiłkowego Polskiego, przedstawić pp. Komisarzom obu Rządów projekt, określający kompetencje Rady Stanu w sprawie organizowania Wojska Polskiego".

Początkiem Komisja przechodzi do obrad według porządku dziennego.

Stwierdziwszy, że wezwani na posiedzenie rzeczoznawcy werbunkowi z ramienia Komendy Legionów na posiedzenie nie przybyli, Marszałek Koronny udziela głosu p. Stolarskiemu, który charakteryzuje ogólną niechęć do wojska w sferach ludowych, a zwiększoną dziś przez poczucie braku własnego rządu i ciężkie warunki, panujące na wsi, dzięki nadużyciom żan-

darmów i rozwielenionej bezkarności. Dalej przemawia p. Stolarzki za użyciem Płotk, jako czynnika werbunkowego i za odezwą brygadiera Piłsudskiego, która powinna poprzedzić werbunkową odezwę Rady Stanu.

Z kolei p. Maj widzi przyczynę nieudania się werbunku w oziębłości ludu, w obawie zwycięstwa koalicji i przeświadczeniu, że akt 5-go Listopada i powstanie Rady Stanu to są dopiero zapowiedzi poprawy. Werbunek popularnym nie będzie, dopóki lud się nie przekona o istnieniu Rady Stanu nie z odezw, lecz z rzeczywistej poprawy warunków bytu po wsiach i miasteczkach.

Ks. Sztobryn twierdzi, że troska o głód hamuje wszelkie porwy werbunkowe i nie przewiduje poprawy, dopóki Rząd Polski nie zaopiekuje się ludnością.

2/. W sprawie jeńców wojennych wysłuchano relacji prokuratora Habichta, który z ramienia N.K.N. pracował dłuższy czas w obozach jeńców w Plani na Węgrzech. Ogólna liczba Polaków-jeńców w Austrii wynosi wraz z Żydami polskimi 40000, w tej liczbie 180 oficerów. Na skutek propagandy prowadzonej wśród jeńców zgłosiło się około 10000 szeregowców, oraz 23 oficerów z gotowością wstąpienia do wojska polskiego, z powodu jednak kolizji z prawem międzynarodowym dalszej propagandy zakazano. Obecnie cofnięcie tej propagandy oddziaływa źle na usposobienie jeńców, dlatego też p. Habicht proponuje, aby w zastępstwie N.K.N., który się rozwiązuje - Rada Stanu roztoczyła opiekę nad jeńcami ^{wyjednała} albo prawo powrotu do kraju dla owych 10000 żołnierzy, albo wstąpienie ich do wojska polskiego i pomieszczenie na tyłach armji. Po dyskusji w tym przedmiocie Komisja Wojskowa uchwala następujący wniosek Brygadiera Piłsudskiego:

"Komisja Wojskowa Tymczasowej Rady Stanu uchwala zwrócić się ^{przez} pp. Komisarzy do Rządów i Naczelnych Komend

Państw Sprzymierzonych: z prośbą o porobienie ulg możliwie daleko idących jeńcom Polakom - żołnierzom i oficerom, oraz o pozwolenie wstąpienia do formującej się armji polskiej tym z nich, którzy dobrowolnie się do niej zgłoszą. Wystylizowanie odpowiedniego pisma i przeprowadzenie pertraktacji szczegółowej Komisji porucza pp. Łempickiemu, hr. Rostworowskiemu i brygadjerowi Piłsudskiemu."

W dalszym ciągu obrad Brygadier Piłsudski zwraca uwagę, że bawiący tu oficerowie Polacy, jeńcy rosyjscy, tracą prawo pobytu w dniu 24 stycznia, skutkiem czego pomimo chęci wstąpienia do armii polskiej uczynić tego dziś nie mogą - powrót ich zaś do obozu jeńców zrobiłby tam jaknajgorsze wrażenie. Dlatego Brygadier Piłsudski proponuje wniosek następujący: "Komisja Wojskowa Tymczasowej Rady Stanu postanawia zwrócić się do Exc. Generał Gubernatora Warszawskiego z listem proszącym o przedłużenie urlopu oficerom Polakom z rosyjskiej armii już przebywającym w Królestwie."

Wniosek ten przyjęto z prośbą, aby p. Marszałek wraz z p. p. Rostworowskim i Kempickim osobiście sprawę tę Exc. Beselerowi przedstawili.

Dalej Brygadier Piłsudski zastanawia się nad sprawą werbunku w ogóle i powołania P.O.W. pod broń. Ponieważ odezwa werbunkowa Rady Stanu będzie wydana dopiero po uzyskaniu kategorycznej odpowiedzi co do stanowiska prawnopolitycznego Legionów, przeto wytwarza się dziś pytanie, czy lepiej osobne wydać wezwanie do P.O.W., aby zaraz wstąpiła do szeregów, czy też czekać ogólnej odezwy werbunkowej. Brygadier Piłsudski przewiduje, że dopóki system werbunkowy, polegający na meldowaniu się, nie zostanie usunięty i zastąpiony odpowiedniejszą metodą - dopóty na udanie się werbunku liczyć nie można, natomiast przewidywać należy, że nawet część członków P.O.W. odpadnie. Rodzi się więc pytanie, czy lepiej ryzykować nieudanie się werbunku i powołać zaraz P.O.W., czy też czekać na reformy w systemie werbunkowym.

Brygadier Piłsudski zastanawia się nad czasem wydania odezwy werbunkowej. Można ją wydać równocześnie z poleceniem wstąpienia P.O.W. do szeregów albo też później, a więc po zaciągnięciu się P.O.W., co byłoby przykładem dla wahających się. Brygadier Piłsudski czyni rozstrzygnięcie tego pytania zależnym od zmiany systemu meldunkowego. W razie bowiem nie zaprowadzenia tych zmian liczyć można prawie jedynie na P.O.W., i wtedy dla utrzymania powagi Rady Stanu należałoby wydać

odezwę równocześnie z powołaniem pod broń P|O|W .

Natomiast zaprowadziwszy zmiany meldunkowe można liczyć na szerszy udział ludności i wtedy należałoby wydać odezwę po wstąpieniu P|O|W. do wojska, gdyż wrażenie odezwy będzie znacznie powiększone przez dokonany już czyn P O W.

Po dłuższej dyskusji przyjęto wniosek brygadiera Piłsudskiego następujący:

"Komisja Wojskowa Tymczasowej Rady Stanu uchwała w zasadzie wcielenie POW do szeregów wojskowych. Przygotowanie szczegółów tej sprawy Komisja porucza pp. ks. Radziwiłłowi, Górskiemu i Piłsudskiemu".

W końcu p. Lempicki zaznacza, że zdaje sobie sprawę z trudności wydania obecnie ogólnej werbunkowej odezwy - i z niebezpieczeństwa nie udania się akcji - sądzi jednak, że odezwę wydać należy prędko a to ze względów natury politycznej i wrażenia, jakie ona zrobi na zewnątrz kraju. Należy przyjąć z góry, że Legiony będą kadrami wojska polskiego, chociaż dziś jeszcze są częścią składową armii austriackiej.

Ze względu na spóźnioną porę dyskusję na ten temat przerwano, wyznaczając następną posiedzenie na dzień 23 stycznia, o godzinie 9-tej wieczorem.

L/udwik/ Górski →
W/acław/ Niemojowski } —

Poza protokołem:

Komisja Wojskowa Tymczasowej Rady Stanu w oczekiwaniu pomyślnego rozstrzygnięcia sprawy Legionów w zasadzie, postanawia przejść do prac przygotowawczych, które ułatwiłyby późniejszą rekrutację ochotnika.

W tym celu:

1. Poleca referentowi spraw wojskowych po przeprowadzeniu odpowiednich pertraktacji z władzami okupacyjnymi przystąpić do ówi-

czeń praktycznie przygotowujących ochotników do przyszłego zawodu wojskowego. Wykorzystane być mają dla tego celu towarzystwa sportowe i POW, którą należy zalegalizować lub włąć do istniejących stowarzyszeń sportowych.

2. Poleca włączyć do tych ćwiczeń wszystkich tych, którzy są zwerbowani przez dotychczasowy system meldunkowy.

3. Postanawia zaproponować na posiedzeniu plenum IRS wydanie odezwy, wyjaśniającej sytuację chwilową, decyzję Rady Stanu co do przygotowań wojskowych obecnych i wzywającą do składania ofiar pieniężnych na ten cel.

Oryginał, maszynopis.

CAW, Akta KW IRS, t. I 160.1.6., b.p.

Przypisy

- ¹ Andrzej Maj (1869-1934) - działacz ludowy, członek Polskiego Związku Ludowego, Polskiej Nacierzy Szkolnej i Centralnego Towarzystwa Rolniczego, 1917 członek Tymczasowej Rady Stanu, 1919-1922 poseł do Sejmu Ustawodawczego (wicemarszałek), od 1919 działacz Narodowego Zjednoczenia Ludowego, od 1922 w PSL "Piaś" (1923-1927 członek Rady Naczelnej), 1931-1933 członek Rady Naczelnej Stronnictwa Ludowego.
- ² Błażej Stolarski (1880-1939) - działacz ludowy, 1905-1907 w Polskim Związku Ludowym, a następnie w grupie "Zarania", 1912-1915 w Niezależnym Związku Chłopskim, od 1915 w PSL "Wyzwolenie" (1918-1919 prezes), 1917 członek Tymczasowej Rady Stanu, 1918 wicepremier w rządzie lubelskim, 1918-1919 minister rolnictwa, od 1919 redaktor naczelny "Wyzwolenia", 1919-1935 poseł na sejm

członek prezydium Centralnego Związku Kółek Rolniczych, następnie wiceprezes Centralnego Związku Organizacji i Kółek Rolniczych, 1931-1935 w Stronnictwie Ludowym (1931-1933 wiceprezes), 1938-1939 senator z ramienia Obozu Zjednoczenia Narodowego.

3 Bolesław Sztabryn - ksiądz, działacz polityczny, 1917 członek Tymczasowej Rady Stanu.

4 Bogdan Hutten-Czapski (1851-1937) - hrabia, ziemianin wielkopolski, prawnik, członek pruskiej Izby Panów, major armii pruskiej, 1915 przydzielony do Generał-Gubernatorstwa Warszawskiego, kurator Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki, 1917 zastępca niemieckiego komisarza rządowego przy Tymczasowej Radzie Stanu.